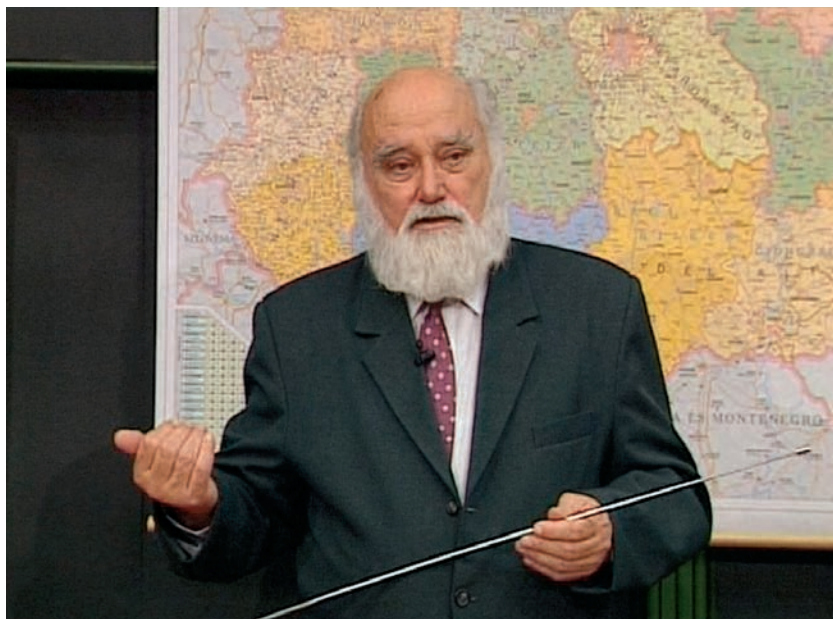

TÓTH JÓZSEF

Kell nekünk régió?

*Tóth József
geográfus,
az MTA doktora*

Napjainkban ismét felélénkülni látszik a hazai közigazgatási rendszer átalakításáról szóló szakmai-politikai vita. A felszíni vagy mélyreható reform kérdése a rendszerváltás óta változó intenzitással ugyan, de állandóan napirenden van. Az elmúlt évtizedben végrehajtott magyarországi változtatások nem hoztak létre új, átfogó rendszert. Különös aktualitást ad e kérdéskörnek hazánk belépése az európai integrációba. A „régió” mint az európai térszerkezet egysége az elmúlt évtizedben divatszóvá lett, s közben egyre inkább elhomályosult a jelentése. Az előadás arra vállalkozik, hogy megvilágítsa a régió fogalmát; kísérletet tesz a magyarországi reformfolyamat geográfiai hátterének bemutatására, természetesen nem feledkezve meg arról, hogy napjaink regionális struktúrája a Kárpát-medencében eltöltött évszázadok olykor zavartalan, máskor viszontagságos fejlődésének eredménye.

1940-ben született. 1964-ben végzett a szegedi József Attila Tudományegyetem biológia–földrajz szakán. 1973-ban a földrajztudomány kandidátusa, 1986-ban akadémiai doktora lett.

Pályáját 1964-ben a JATE Gazdaságföldrajzi Tanszékén kezdte. 1973-ban megszervezte és vezette az MTA Földrajztudományi Kutatóintézet Alföldi Csoportját Békéscsabán. 1984–1992 között az MTA Regionális Kutatások Központjának főigazgató-helyettese, majd a Janus Pannonius Tudományegyetem tanszékvezető egyetemi tanára; 1994-től a JPTE Természettudományi Karának dékánja, 1997-től 2000-ig a JPTE, 2000–2003 között a Pécsi Tudományegyetem rektora volt.

Több hazai és nemzetközi szakmai szervezet elnöke, társelnöke. 1994 óta vezeti a „Társadalmi-gazdasági aktivitás területi-környezeti problémái” című Ph. D. programot, 2002-től a Földtudományi Doktoriskolát.

Főbb kutatási területei: a gazdasági és társadalomföldrajz, a népesség- és településföldrajz, valamint a nehezen definiálható, multidiszciplináris megközelítést feltételező regionális tudomány területe.

Elméleti bevezető

Az előadásban olyan kérdéssel foglalkozunk behatóan, amelyet a közelmúltban tipikusan magyar módra kezeltek: bedobták a köztudatba, és addig-addig cincálták, amíg abszolút közhellyé nem vált, elvesztette eredeti

Ország:

egymással szoros, kooperatív kapcsolatban álló régiók összessége, kontinentális tagolódás terméke, hosszú idő alatt, szervek fejlődés során összeálló egység, amelynek közös a története.

Állam:

egy meghatározott földrajzi területen együtt élő emberek által létrehozott politikai intézményrendszer, amelynek alapvető feladata, hogy a közösséget érintő legfontosabb ügyekben az eltérő érdekek figyelembevételével hozzon ésszerű döntéseket és azokat adminisztratív eszközökkel érvényesítse.

Schengeni határ:

az Európai Unió külső – nem minden országra kiterjedő –, szigorúan ellenőrzött határa, Schengen luxemburgi kisváros (a szerződéskötés helyszíne) nevéből.

Benelux Közösség:

Belgium, Hollandia és Luxemburg szoros együttműködése.

Település:

a társadalmi-gazdasági, infrastrukturális és természeti szférák kölcsönhatáson alapuló, együttműködő rendszere.

Gibraltár mészkőszirtje

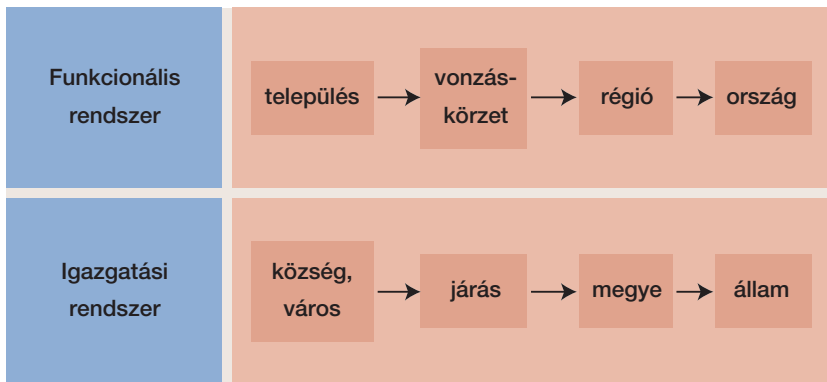
értelmét és főleg jelentőségét. (A régió fogalmát megelőzően ugyanilyen sorsra jutott a „fenntartható fejlődés”, még korábban pedig a környezetvédelem problematikája). Komoly felelősség van tehát rajtam, amikor megpróbálom a régióval kapcsolatos reális tartalmakat összeszedni, illetve rendszerezve önöknek átnyújtani.

Az egyes **országok** belső struktúrájukat leginkább az **államhatároknak** köszönhetik, hiszen ezek definiálják azt a teret, melyben az államok tevékenysége kiteljesedik. Határokról szólni az egységesülő Európával kapcsolatban nem egyszerű feladat, hiszen a kifejezés tartalma még e fejlett integráción belül is változó. Az Európai Unió külső határai egyrészt természeti választóvonalakon nyugszanak, másrészt védőfalként veszik körül, óvják azokat a vívmányokat, amelyeket a jelenlegi tagok évtizedek alatt közösen értek el. Ennek következtében az elmúlt évtizedekben a külső határok elszigetelő jellege érvényesült dominánsan, az átjárhatóságukban tapasztalható liberalizáció elsősorban a bővülési folyamat eredménye. Szükségesnek látszik e gondolat hangsúlyozása, hiszen a 2004-es csatlakozások után a **schengeni határ** egy része keletre tolódik, olyan körzetekben emelkedik ki falként, ahol hagyományosan kívánatos az átjárhatóság fenntartása.

Az Európai Unió belső határai jogilag szinte azonos státusúak, ennek ellenére jelentős különbségek tapasztalhatók közöttük. Semmiképpen nem lehet összehasonlítani a majd egy évszázada gyakorlatilag teljesen szabadon átjárható **Benelux Közösség** államainak legitim terét definiáló zónát, a német–osztrák, a svéd–finn vagy éppen az alapítók között húzódó határokkal. Sok más tényező mellett történelmi szerepükben, fizikai létükben, vonalvezetésükben, időtállóságukban is eltérőek az Európai Unió belső választóvonalai; ezzel is tükrözik azt a sokszínűséget, amely a tagállamokat jellemzi. E változatos struktúra ellenére egy integrációs tendencia azonban mindenképpen érzékelhető: az a közösség, amelyhez csatlakoztunk, belső határainak folyamatos degradációjára törekszik, a korábbi izolációs funkció helyett e tereknek az összekötő szerepet szánja. Mindazonáltal e találkozási felületek a jó szándék és a demokratikus berendezkedés ellenére sem problémamentesek, elég csak az Ír-szigetet megosztó, vagy éppen a kontinens déli végein húzódó brit–spanyol (Gibraltár) választóvonalakra utalnunk. Etnikai, vallási szegregáció, és az ebből következő békétlenség okozhat feszültségeket államokon, sőt településen belül is, ami azt jelzi, hogy nem csak a csatlakozni kívánó országok előtt állnak még megoldásra váró feladatok.

A konfliktusok jelentős része abból adódik, hogy nem megfelelő a tér felosztásának, így a határok megrajzolásának módja – bármely szintet is tekintjük. Amennyiben a társadalmi-gazdasági fejlődés során többé-kevésbé spontán kialakult regionális tagozódás nem – vagy csak kis mértékben – esik egybe a hatalmi érdek kívánta térstruktúrával, úgy az még a legdemokratikusabb berendezkedés mellett is nehezen működtethető, sokszor problémákkal terhes körzeteket alakít ki.

A következőkben a funkcionális alapon (alulról felfelé), organikusan fejlődő téregységek rendszerét állítjuk szembe a hatalmi viszonyokat, igazgatást szolgáló (felülről lefelé épülő) térstruktúrával. A két struktúra között

Lehetséges térfelosztási rendszerek

Vonzaskörzet:

egy vagy több tényező alapján meghatározott vonzasközpont-hoz tartozó települések együttese.

Vonzasközpont:

az a település, mely fejlettebb gazdasága, infrastruktúrája, életkörülményei révén a központ szerepét betöltve vonzó hatást gyakorol a környező településekre.

Régió:

vonzaskörzetek tömegéből felépülő, a történelem során szervesen fejlődő területi egység, meghatározható régióközponttal.

Szubrégió:

egy régióon belül található, a vonzaskörzetnél nagyobb kiterjedésű, már önálló arculati elemeket hordozó terület.

értelemszerűen jelentős az átfedés világszerte, ugyanakkor az is prognosztizálható, hogy teljes egyezésre aligha számíthatunk.

A funkcionális rendszer magában foglalja a **települést**, a körülötte évszázadok alatt kialakított természetes **vonzaskörzetet**, az ezekre az egységekre épülő **régiókat**, amelyek összessége alkotja az országot. Ezek objektív módon rendszerezhető fogalmak, amelyek egymásra épülve alkotnak egészet, belső határaik rugalmasak, az eltérő korok igényeinek megfelelően időről időre módosulhatnak, nagyobb intervallumokban gondolkodva azonban viszonylagos állandóságot képviselnek.

E hierarchia sok évszázados fejlődés eredményeképpen alakult ki. Amikor az emberek letelepedtek, a települések kialakulásával biztosítani kellett a védelmet, olyan körülményeket kellett teremteni, hogy dolgozni, élni tudjanak, különböző tevékenységeket folytathassanak lakhelyükön. A település vonzaskörzetekbe szerveződik, ezekből alakulnak ki a régiók.

A régiót a szakirodalom meglehetősen sokféleképpen definiálja. Egy biztos: a tartós együttlét, a hagyományok, a kialakult közös értékrend is összetartja az egy régióban élőket, és az is igaznak látszik, hogy a régió vonzaskörzetekből mint építőkövekből formálódik. Ezekből a régiókból, amelyek között sávszerű, ritkább textúrájú terek lelhetők fel, áll össze az ország, amely több régió tartós együttélését, együttműködését jelenti.

Az ezzel szemben és mellett létező másik struktúra felülről, adminisztratív módon van kialakítva, és szintén hierarchikus rendszer. A jogrend, az igazgatás, a hatalmi funkciók mind csak az adott állam határain belül érvényesek. Ezek gyakorlására, működtetésére az organikus rendszerben megismertekhez hasonló méretű egységeket hozunk létre több szinten. Az állam megyéken keresztül képviselteti jogköreit, alájuk járások sorolódnak, amelyek illetékessége községekre és városokra terjed ki. Az egyes szintek elnevezése, a közöttük lévő hatalommegosztás Európa különböző szegleteiben a legváltozatosabb struktúrákat alakítja ki, ugyanakkor lényegét tekintve ez a rendszer mindenütt hasonló módon fellelhető.

A téregységek létrehozása során az állam terét osztjuk fel, így e fogalom-sor létrejöttének más a háttere, mint a funkcionális rendszernek. A másik jelentős különbség, hogy elemeinek az előbbivel szemben vonalszerű határai vannak, azaz nincs olyan pontja a térnek, amelyik valahova ne tartozna. A községet az arra illetékes szerv vagy jogrend nyilvánítja községgé. Egy települést nevezhetnek községnek, a másikat pedig csak külterületi lakott

Légifelvétel Székesfehérvár belvárosáról

Falu/község:

viszonylag kisszámú és alacsony hierarchiaszintű funkcióval rendelkező település.

Város:

a falunál több, magasabb hierarchiaszintű, bonyolultabb funkcióval rendelkező település.

Járás vagy városkörnyék:

közigazgatási egység; a magyarban egynapi járóföldet jelentett valamikor.

Megye:

középszintű közigazgatási egység.

helynek, ha pedig egy harmadikról azt állapítják meg, hogy fejlettebb – különböző számszerűsíthető kritériumok rendszere alapján –, akkor városi rangot kap. A községek járásba szerveződnek, melyek központja intézményrendszerével ellátja a hozzá besorolt településeket, ugyanakkor (igazgatási) határa szintén vonalszerű. Azaz a tér minden egyes pontja valamely **község**hez, **városhoz** csatlakozik, tartozik. A **járások** és **megyék** esetében szintén hasonló kapcsolatról beszélhetünk.

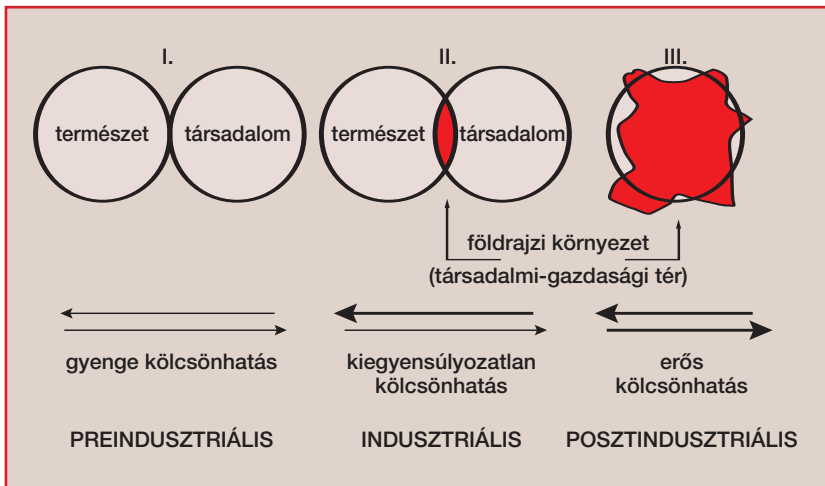
Láthatjuk a fentiekből, hogy a két rendszer egységei párt alkotnak, ám a megye és a régió viszonya korántsem egyszerű kérdés, napjaink egyik eleven vitapontját, érdekek ütközésének színterét jelenti. Azok, akik nem szeretnék látni a két fogalomsor közti különbségeket, megyékből összeállított régiót próbálnak formálni. Ezek az egységek azonban – véleményünk szerint – nem fedik a valóságos gazdasági folyamatok alapjául szolgáló tényleges régiókat, ezért kialakításukra nem szabadna jelentős energiákat fordítanunk. A valós régiók már léteznek, mindennapi térhasználatunkkal fokozatosan alakítottuk ki őket. Egyszerűen az a feladat, hogy tárjuk fel őket, majd építsünk rájuk valamifajta önkormányzati rendszert. Ez ugyan megvalósítható a megyerendszerrel párhuzamosan is, mégis az lenne célszerű, ha ahelyett építenénk ki. A régiók létrehozása azonban rendkívül komoly probléma, hiszen választási rendszerünk megyékre épül, s így sosem alakul ki olyan politikai helyzet, amikor a nyertes hatalmi erő szétverné azt a rendszert, amelynek alapján nyert, és amelynek alapján legitimitása biztosítva van. A legmegfelelőbb állapot kialakításához talán nem is elegendő a mai jogrendszerben előírt négyéves kormányzati ciklus. A hosszabb idő megenyedné, hogy foglalkozzunk a gondolattal: miként tovább, milyen módszerrel lehet kialakítani egy új (geo)politikai hátteret.

A társadalom és a környezet tetraéder-modellje

Az emberiség léte kezdettől fogva a természeti környezettől függ, hiszen a szükségletkielégítés folyamatában az embernek nincs más lehetősége, mint a természeti környezethez fordulni, annak adottságait feltárni, használni. Az ember és a természeti környezet viszonya az emberiség története során, a társadalmak kialakulásával, a társadalom és a természet közötti viszonyt alakul át. A társadalom annál intenzívebben képes a természeti környezet birtokbavételére, illetve az általa nyújtott lehetőségek kiaknázására, minél fejlettebbek termelőerői, ideértve azok objektív és szubjektív oldalát egyaránt. A társadalom természetire gyakorolt hatása kezdettől fogva kölcsönhatás, hiszen a természeti környezet elemei, úgy is, mint munkatárgyak, visszahatnak a társadalomra, gyorsítva vagy lassítva, szerkezetileg is differenciálva a **termelőerők** fejlődését. A társadalom és a természeti környezet kölcsönhatása mellett létrejön a társadalom bizonyos csoportjai és egyedei között is egy olyan bonyolult viszonyrendszer, mely a termelés folyamatával függ össze, de a tulajdonlást is alapvetően befolyásolja. A társadalom és a természeti környezet közötti kölcsönhatásban fellelhetjük mindazokat a lényegi elemeket, amelyeken a termelőerők és a termelési viszonyok, valamint a termelési mód alapul. Nyilvánvaló, hogy a termelési mód evolúciójá-

Szőlőtermesztés, bortermelés
Szekszárd környékén

A társadalmi-gazdasági tér kialakulása

Társadalmi-gazdasági tér:

oktatástani megfontolásból három fázisra bontható folyamat befejező állomása, amikor a természet-társadalom kölcsönhatás erősödik és kiegyensúlyozódik, a földrajzi környezet, az új típusú tér gyakorlatilag teljessé válik. Máshol: a települések összessége, a településrendszer egésze.

Termelőerők:

a termelőeszközök és az azokat anyagi javak termelésére használó, képzett, termelési tapasztalattal bíró emberek együttese.

Tetraéder:

négy egyenlő szárú háromszöggel határolt test.

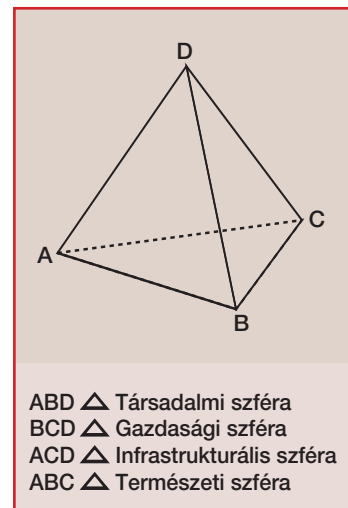
nak döntő eleme a legfőbb termelőerő, az ember fejlődése is, különösképpen a szürkeállomány alakulása – ideértve a termelési tapasztalatokat a folyamat minden elemére vonatkozóan – és az innovációs készség.

Természetes, hogy e felfogás szerint a termelőerők fejlődésével a társadalom a természeti környezetnek egyre nagyobb részét veszi birtokba: rendszeres kölcsönhatást épít ki vele, saját hasznára alakítja. Ez a folyamat értelmezhető úgy is, hogy a természeti környezet birtokbavétele egyre nagyobb horizontálisan, de úgy is, hogy a kölcsönhatás egyre inkább elmélyül, strukturálódik.

A földrajzból vett példával élve: egyre kevesebb olyan pontja akad Földünknek, amelyet a társadalom ne ismerne, ugyanakkor például a százötven évvel ezelőtt még hasznavehetetlennek ítélt kőolajkincset manapság az igen fejlett technológiai ismeretekkel felvértezett emberiség egyre nagyobb mértékben aknázza ki. E két aspektus természetes módon együtt jelentkezik, és a termelőerők fejlődésével párhuzamosan odavezet, hogy a társadalom a természeti környezetet gyakorlatilag birtokba veszi, vagyis létrejön a társadalom és a természeti környezet egészének kölcsönhatása. A kölcsönhatási szféra, amely kezdetben a társadalom és a természet egy közös szelete volt csupán, ebben a fázisban gyakorlatilag általánossá, teljessé lesz, új minőség jön létre: a természeti környezet földrajzi környezetté alakul át.

A teret tehát természeti és társadalmi szférára oszthatjuk. Mivel ebben az előadásban a társadalmi szféra részletei érdekelnak minket, a természeti szférát nem bontom fel, a társadalmi viszont szűkebb értelemben vett társadalmi szférára, illetve gazdasági és infrastrukturális szférára tagolom. E tetraéderrel modellezhető struktúra jól érzékelteti a tér komplex jellegét.

A település tehát mint a tér koncentrált göcsterülete megjeleníthető egy tetraéderrel. Ha visszagondolnak középiskolai tanulmányaikra, emlékezhetnek rá, hogy egy roppant elegáns testről van szó, melynek mind a négy oldala egyenlő oldalú háromszög. A tetraéder modell hozzásegít minket, hogy rendszerszemlélettel nézzük a teret, a társadalmi, gazdasági, infrastrukturális és a természeti szféra együttműködő rendszereként, hiszen az élek mentén minden egyes szféra a másik három szférával érintkezik. Ebből az következik, hogy aki a térhez nyúl – legyen akár politikus, akár kutató –,

A települések tetraéder modellje

Kárpát-medence:

több mint 300 ezer km² területű ovális alakú medence, melyet a Kárpátok, az Alpok, a Dinári-Alpok és a Balkán-masszívum hegykerete határol.

Pannonia:

a Dunántúl, Horvátország és Krajna területét magában foglaló ókori római tartomány, szűkebb értelemben a Dunántúl. A szépirodalomban sokszor Magyarországot értik alatta.

Dacia:

balkáni ókori római tartomány neve, amely egy ideig Erdélyt is magában foglalta.

Automácia:

önrendelkezés.

annak tudnia kell, hogy nem nyúlhat csak az egyik szféra egyetlen zugához, mert a beavatkozás rendszerszerű reakciót fog kiváltani. Nagyot lépni előre, ha ezt egyszer sikerülne elfogadtatni a döntéshozókkal.

Regionális fejlődés a Kárpát-medencében

A **Kárpát-medence** történetében számos példát látunk arra, hogy a különböző területek hosszabb-rövidebb ideig elkülönülnek egymástól. Érdekes módon az elkülönülés soha nem a természeti viszonyokra, táji különbségekre épül, mindig kivételes, esetleges, részleges és időleges jellege van. Ha csak futólagosan tekintjük át ezeket az eseteket, nyilvánvalóvá lesz, hogy az elkülönülés csaknem minden esetben katonai-politikai okok következménye volt, így semmiképpen sem tekinthető a regionális fejlődés, a régiókialakulási folyamat előfutárának.

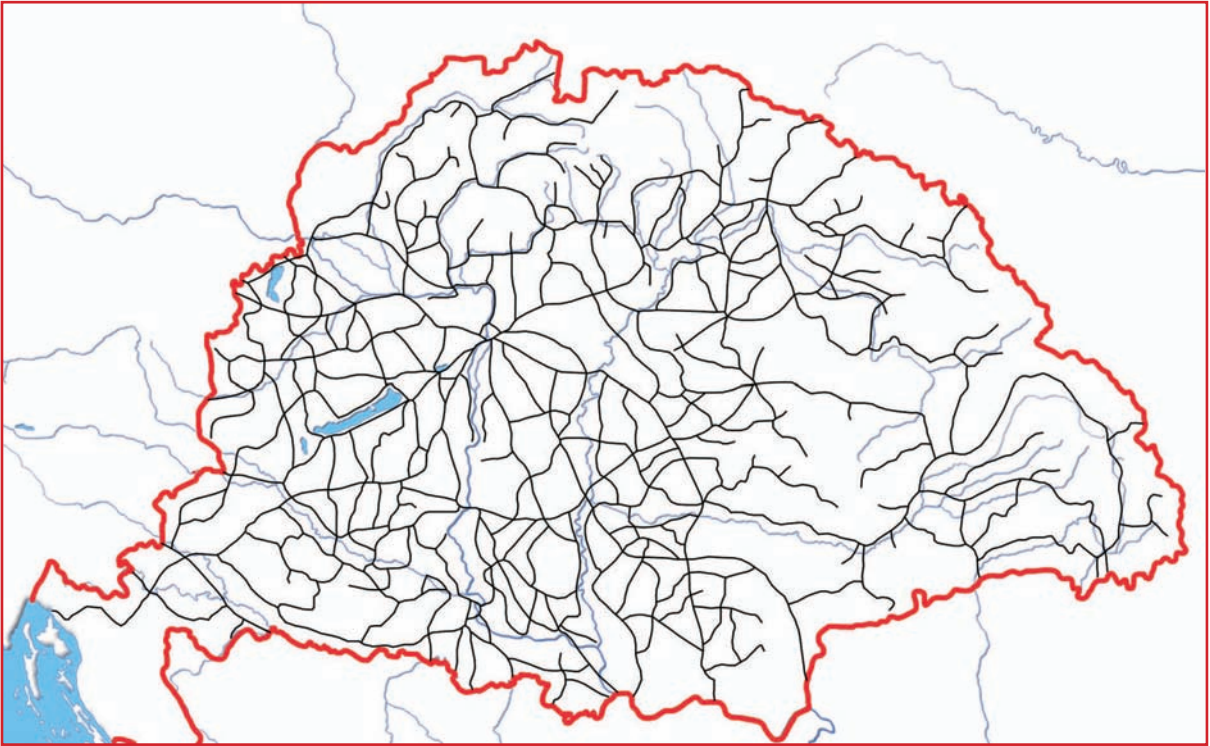
A Kárpát-medencén belüli elkülönülések példáulként foghatók fel a római kor provinciái (**Pannonia**, **Dacia**), illetve az ezekből kimaradt területek, a honfoglalás kori vezéri szállásterületek, a gyeprüendszer centrális és periferikus térségei, Magyarország és Horvátország, majd Magyarország és Erdély tartós történelmi különútjai, a török támadás nyomán bekövetkezett másfél évszázados három részre szakadás stb. Az így átmenetileg rögzült határok azonban sem egymással, sem a természeti tájhatásokkal, sem az etnikai határokkal nem estek egybe, így sem elég tartósak, sem elég karakterisztikusak nem voltak ahhoz, hogy a regionális fejlődés keretei legyenek. Hasonló megállapításokat tehetünk II. József rövid életű kerületbeosztásával kapcsolatban is. Az évezredes megyerendszer egységei túlságosan kicsik, határaik túlságosan esetlegesek ahhoz, hogy regionális egységként számba vehetők legyenek. A több megyére kiterjedő katonai, igazgatási, jogszolgálati egységek szintén csak egy vagy néhány funkcióval rendelkeznek. A különböző szempontú egységhatárok sehol sincsenek tekintettel az etnikai csoportok életének színtereire, keresztül-kasul szelik azokat.

Egyfelől tehát az állapítható meg, hogy a Kárpát-medencét regionális egységekre tagoló évszázados fejlődési folyamatok nem zajlottak le, másfelől viszont azt kell rögzítenünk, hogy a Kárpát-medence egysége megkérdőjelezhetetlen. Ennek legfőbb alapja a történelmi Magyarország természeti viszonyokra is épülő állami egysége, amely az 1867-es kiegyezéssel az Osztrák–Magyar Monarchia keretein belül töretlenül helyreállt. Annak ellenére, hogy 1868-tól Horvátország politikai **automáciával** rendelkezett, és volt bizonyos sajátos tudati különállása Erdélynek is, ebben az időszakban Magyarországot tekinthetjük alapvető entitásnak a térségben.

Ennek látványos következménye – és a további fejlődés alapja – volt az egységes vasúti hálózat, melynek sűrűsége a peremek felé csökken, pontosabban egyedül Ausztria felé haladva marad meg a sűrű hálózat, ami fejlett kapcsolatrendszerre utal.

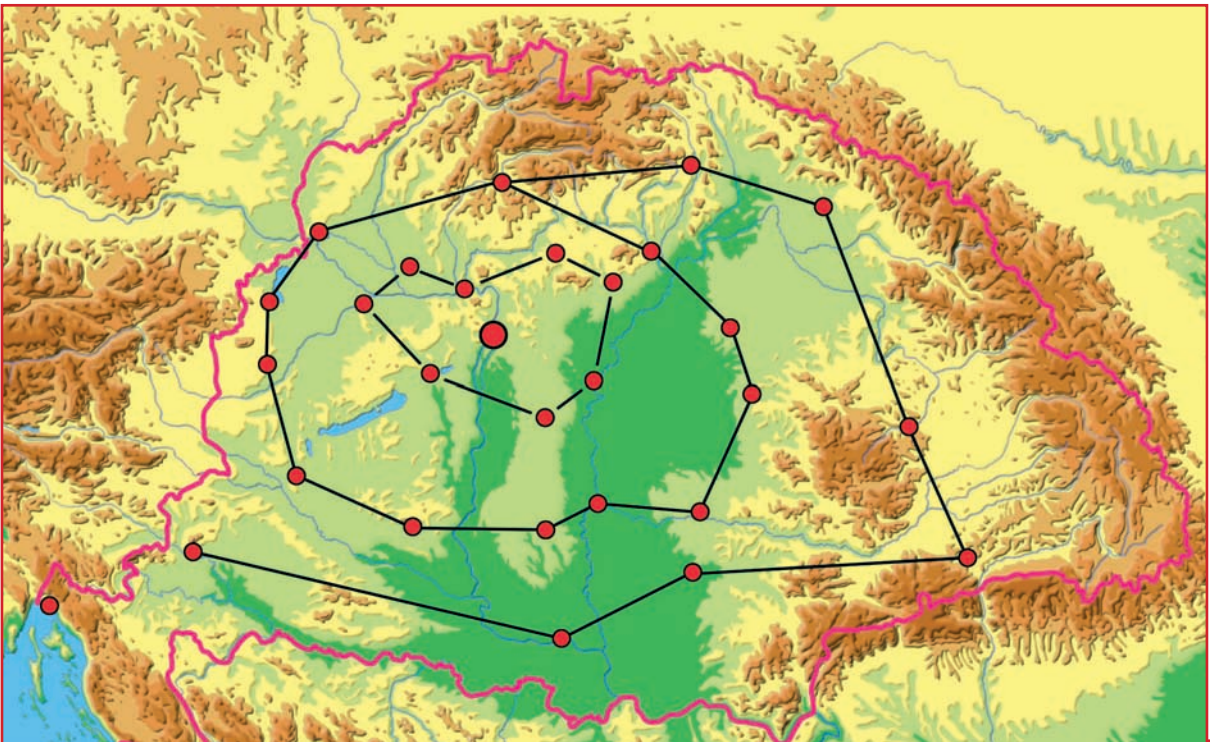
II. József (1741–1790), Louis-Simon Boiot szobra, 1777

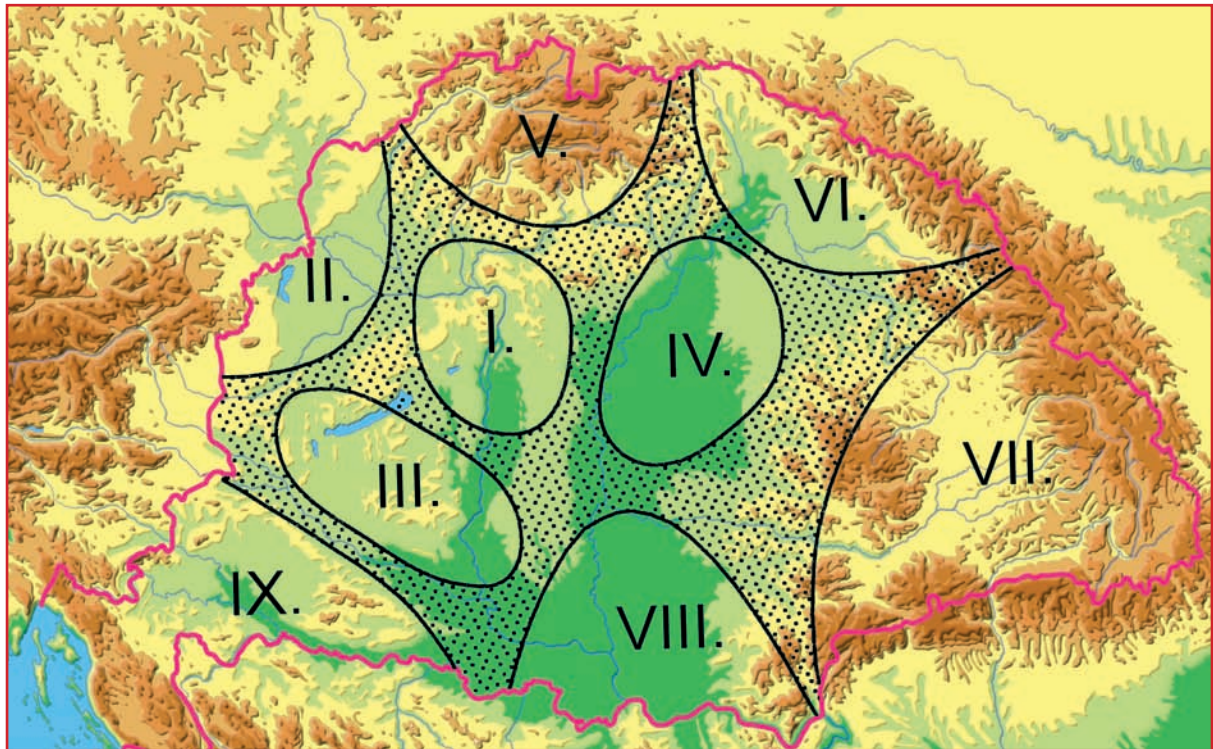

*Magyarország vasúthálózata
1913-ban*

Hasonlóan egységes képet mutat a Kárpát-medence településrendszere is, mely annak ellenére egységes, hogy számos, esetenként nem is lényegtelen eltérés mutatkozik a különböző településformák között (tanyák, aprófalvak, bányavárosok, agrárvárosok stb.). Az urbanizálódási folyamat kibontakozásával és erősödésével egyre inkább kiteljesedik az egység, stabili-

Magas hierarchiaszintű centrumok gyűréi a történelmi Magyarországon

A Kárpát-medence régiói

Településstruktúra:

a település belső tagozódása, amely a munkamegosztás térbeli rendjét tükrözi.

Definitív:

jól meghatározható, végleges.

Core area:

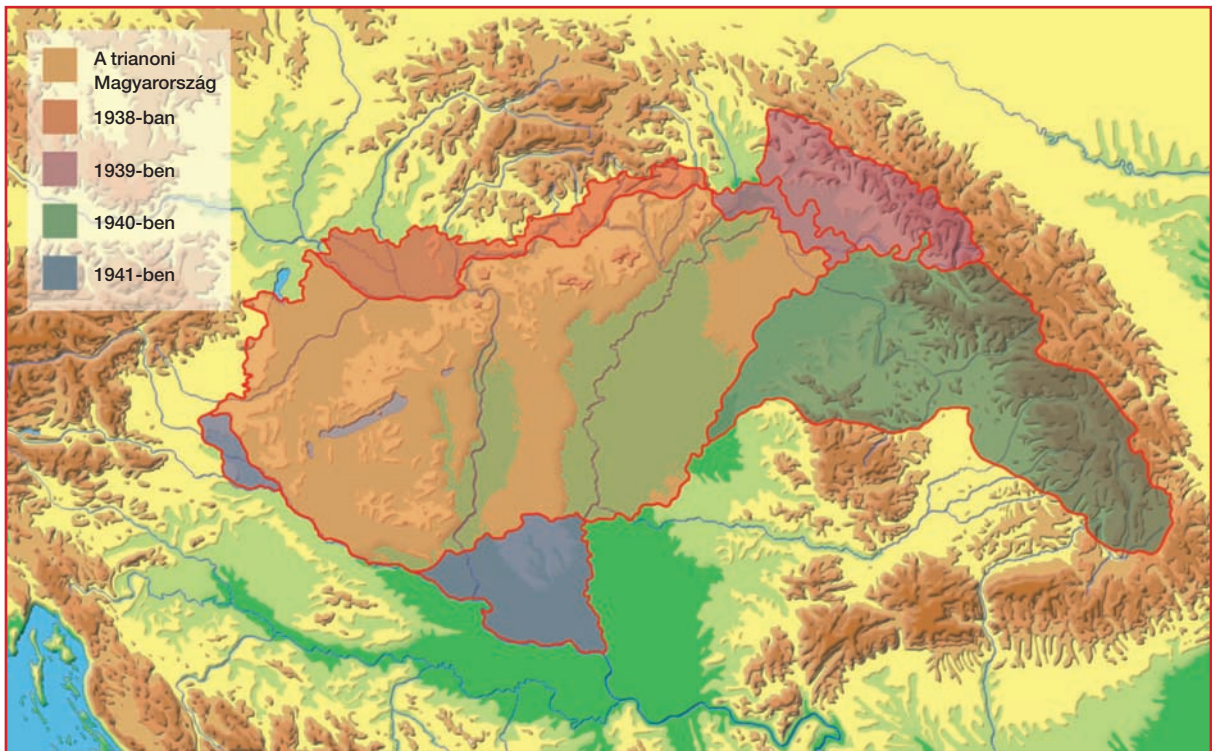
szívterület, magterület, az adott ország társadalmi-gazdasági központja.

zálódnak a hierarchiaviszonyok, és létrejön a **településstruktúra** jellegzetes konfigurációja. Ezen belül a hierarchia legmagasabb szintű központjai az egységes centrumként világvárossá fejlődött Budapest körül több gyűrűt alkotva helyezkednek el.

A kapitalizálódó történelmi Magyarországon a 19. század végére, a 20. század elejére körvonalazódnak kezdtek a regionális fejlődés magterületei, elkülöníthetők bizonyos régiókezdemények, melyekből zavartalan fejlődés esetén minden bizonnyal **definitív** régiók alakulhattak volna ki. Közöttük keskenyebb-szélesebb átmeneti, többoldalú és kevésbé intenzív kapcsolatrendszerrel rendelkező, ritkább textúrájú zónák húzódtak, melyek „hovatarozása” a későbbi fejlődés során dőlt volna el. Felfogásunk szerint kilenc ilyen régiókezdemény létezett a századforduló utáni Magyarországon.

Közülük az első a Budapest által létrehozott, a politikai földrajzi értelemben vett „szívterületet” (**core area**) gyorsan túlhaladó Központi Körzet. Az eltérő természeti adottságú térségek találkozási zónájában elhelyezkedő térség kiváló közlekedés-földrajzi helyzete révén csaknem definitív régióvá vált. Hasonlóan előrehaladott fejlődési fázis jellemzi a második térséget, mely a közös főváros, Bécs köré szerveződött. Ennek a félrégióknak – Bécs periferikus ausztriai fekvése miatt – Magyarországon is intenzív kapcsolatrendszere volt, s a Pozsony–Sopron–Győr–Szombathely központú Kisalföldet és Nyugat-Dunántúlt is magához „vonzotta”.

A harmadik térség, a Közép- és Dél-Dunántúl már lazább textúrájú, több kisebb központ köré szerveződik. A Budapest, illetve Bécs által összefogott régiókezdeményhez egyaránt kötődik, s az adriai kapcsolatot közvetíti.

*Magyarország területi gyarapodása
 1918–1941 között*

Az Alföld, a negyedik térség a régióvá fejlődés alacsonyabb szintjével írható le: agrárterület jelentős városokkal, sajátos településrendszerrel, nagy kapacitású, átfutó közlekedési hálózattal, de egészében elmaradott infrastruktúrával. Átmeneti peremzónái szélesek, a kapcsolódási viszonyok kialakulatlanok.

Az ötödik térség a Felvidék, a hatodik a tágabb értelemben vett Ruténföld. Mindkettő laza textúrájú, a Kárpátokra támaszkodnak, a hegységen túlra kevés közvetlen relációval kötődnek, egyértelműen az ország központi térségeihez kapcsolódnak, s a nem magyar etnikum túlsúlya jellemzi őket.

Erdély a hetedikként számításba vehető térség. A régióvá alakulás itt történelmi alapú, identitástudattal is alátámasztott. Gazdasági szerkezete, magyar, román és német népessége, az etnikai kölcsönhatások az egyik legérdekesebb régiókezdeményünk avatják, melynek az ország központjához való kötődése egyértelmű ugyan, de emellett lényeges moldvai és havasalföldi kapcsolatokkal rendelkezik.

A nyolcadik, viszonylagos régióvá alakulási energiával rendelkező térség a Délvidék, korabeli rusztikus kifejezéssel Magyarország „lány alteste”. Kiváló agráradottságú, vegyes (magyar, szerb, német, román) etnikumú térség, közepes sűrűségű textúrával, egyértelmű központi orientációval, de déli nyitottsággal, számottevő balkáni kapcsolatrendszerrel, érezhető belgrádi vonzással.

A különállás politikai kereteivel is rendelkező Horvátország a kilencedik térség. Történelmi múltja, etnikai összetétele, tengeri és egyéb kapcsolatai a kétségkívül meglévő budapesti kötődés ellenére a leginkább önálló régiókezdeménnyé teszik.

Egészében véve az első világháború előtti Magyarország, mely kitöltötte a Kárpát-medencét, tagolható ugyan néhány, a fejlődés különböző fázisában lévő régiókezdeményre, de ezek definitív régióként még nem értelmezhetők.

*Európa elrablása. Veronese
festménye, 1580*

Az első világháborút követő politikai átrendeződések államhatárok tömegét hozták létre a Kárpát-medencében. Ezek a politikai határok sem etnikai, sem térszerkezeti elvet nem követtek, kizárólag nagyhatalmi alkuk eredményei, így szinte természetesnek vehető, hogy a régiókezdeményekre sem voltak tekintettel. A határok egyrészt régiókezdeményeket vágtak ketté (néha többfelé), másrészt interregionális kapcsolatokat tettek lehetetlenné.

A regionális fejlődést szintén gátolta, hogy a Kárpát-medencét magában foglaló Közép-Európa egésze is „elaprózódott”, új államok sora jött létre, a jóformán általános ellenségeskedés nem kedvezett az államhatárokon túlnyúló, nemzetközi regionális együttműködésnek. A sok határ lényegesen lassította a közlekedést, drágította a kapcsolatrendszer üzemeltetését, lehetetlenné tette a korábbi relációk jó részét, kényszerpályákat hozott létre.

A Kárpát-medencét keresztül-kasul átszelő politikai határok a korábban országon belüli regionális kapcsolatokat jogi értelemben nemzetközivé tették. Ez a körülmény nem szükségszerűen gátolja a társadalmi-gazdasági fejlődést: lehetséges, hogy átjárható, lényegében virtuális határral érintkező államok éljenek egymás mellett békésen, amikor is a regionális kapcsolatok éppúgy megfelelnek a társadalmi-gazdasági tér kialakult struktúrájának, mint a politikai határokkal nem zavart térségekben. A Kárpát-medencében azonban az egymással szemben álló államok határai csonkolták a kapcsolatrendszer bizonyos elemeit, így a határ mindkét oldalán gátolták a társadalmi-gazdasági prosperitást. Ez a sajnálatosan általános és tartós helyzet csak ott változott, ahol határátkelőhelyek üzemeltek és a területi relációk koncentráltak, fejlődési energiához juttatva az adott térséget.

A két világháború közötti időszak politikai szembenállása tehát kifejezetten gátolta, hogy a Kárpát-medence nemzetközivé vált térségében a regionális fejlődés, a régióformálódás folyamata folytatódjék. Ezen a helyzeten a második világháború alatti határmódosítások sem változtattak.

Az 1980–1990-es évek fordulóján bekövetkezett kelet-európai politikai fordulat új helyzetet teremtett a Kárpát-medencében is. Az azóta eltelt időben a széthullott Szovjetunió helyett Ukrajna van jelen a térségben; Szlovákia önállóvá válásával Magyarországon kívül létrejött egy másik olyan állam, amely teljes területével a Kárpát-medencében van, míg Csehország kiszorult onnan; Jugoszlávia szétesésével délen immár három, egymással nem mindig szívélyes viszonyban álló állam határolja Magyarországot. Mind-egyik érintett állam politikai rendszere változott. Befolyásolta a Kárpát-medencei viszonyokat a vasfüggöny megszűnése és az a tény is, hogy Ausztria a közelmúltban az Egyesült Európa tagjává lett, vagyis az Európai Unió megjelent a Kárpát-medencében.

A politikai rendszerváltozás egészében véve kedvezőbb helyzetet teremtett a Kárpát-medencei regionális együttműködés számára, bár kezdetben lényegesen többet reméltünk ezen a területen is. Időközben felszínre kerültek gyengeségeink, korábbi ellentéteink, félelmeink és gyanakvásaink.

Mára mindenki számára világos, hogy egyrészt az összeurópai modellnek nincs reális alternatívája, másrészt a csatlakozás rendkívül gyötrelmes és eléggé hosszú folyamat, így minden, ami segíti és lerövidíti a csatlakozást, valamennyi érdekelt számára fontos. Ezért értékelődött fel Kelet-

*Az osztrák–magyar határ megnyitása az NDK-menekültek előtt,
1989*

Közép-Európában, így a Kárpát-medencében is a regionális együttműködés perspektívája.

Magyarország mint a Kárpát-medence központi fekvésű és nyitott gazdaságú országa a lehetséges együttműködési szintek mindegyikén érdekelt, ideértve az államhatárokat átszelő, centrum–vonzáskörzet relációkon alapuló kistérségi együttműködést éppúgy, mint a nemzetközi regionális kooperációt, vagy akár a térség államainak a Kárpát-medencén túlnyúló, összehangolt fejlesztését is.

Az államhatárokon való átvonzások kölcsönösek és lényegében kiegyenlítik egymást. Ez utóbbi hangsúlyozása azért szükséges, mert megnyugtathatja azokat az aggályoskodókat, akik féltik a *status quo*-t e kapcsolatok revitalizációjától. A centrum–vonzáskörzet relációk dinamizálása államhatárookra való tekintet nélkül számos kistérségi probléma (ellátatlanság, munkanélküliség, közlekedési gondok) megoldásában jelentené a könnyebb és olcsóbb utat. Ezeknek a kialakulásához elegendő volna a jó szándék, a bizalom, a kölcsönös előnyökre való törekvés – a többit elvégeznék a reális térfolyamatok.

A nagyobb léptékű, regionális jellegű kooperáció tekintetében négy fő, stratégiai fontosságú irány vehető számításba, melyeken belül két-három, egymást esetleg átfedő térség mutatható ki. Ezek érintik a Kárpát-medence valamennyi államát; mi most a központi fekvésű Magyarország szempontjából vesszük sorra őket.

A legfontosabb stratégiai kapcsolódási irány, a nyugati, két nemzetközi regionális kapcsolatrendszer fed. Ebből az első, a bécsi az egész medence legfontosabb innovációs kapuja, sőt közvetett hatása van a Kárpát-medencén túli térségekre is. A nyugati stratégiai irány másik nemzetközi regionális kapcsolatrendszere az osztrák–magyar–szlovén–horvát négyes határ térsége, amely ma még kevésbé frekvenciált, de a jövőben gyorsan fog növekedni a jelentősége.

Regionális centrumterületek és régiókezdemények a Duna mentén a 21. század hajnalán

Az északi stratégiai irány legfontosabb regionális kapcsolatrendszere – Pozsony révén – közös a béccsivel. A második a magyar főváros átvonzása a közép-szlovákiai térségre, míg a harmadik a Miskolc és Kassa körüli térség.

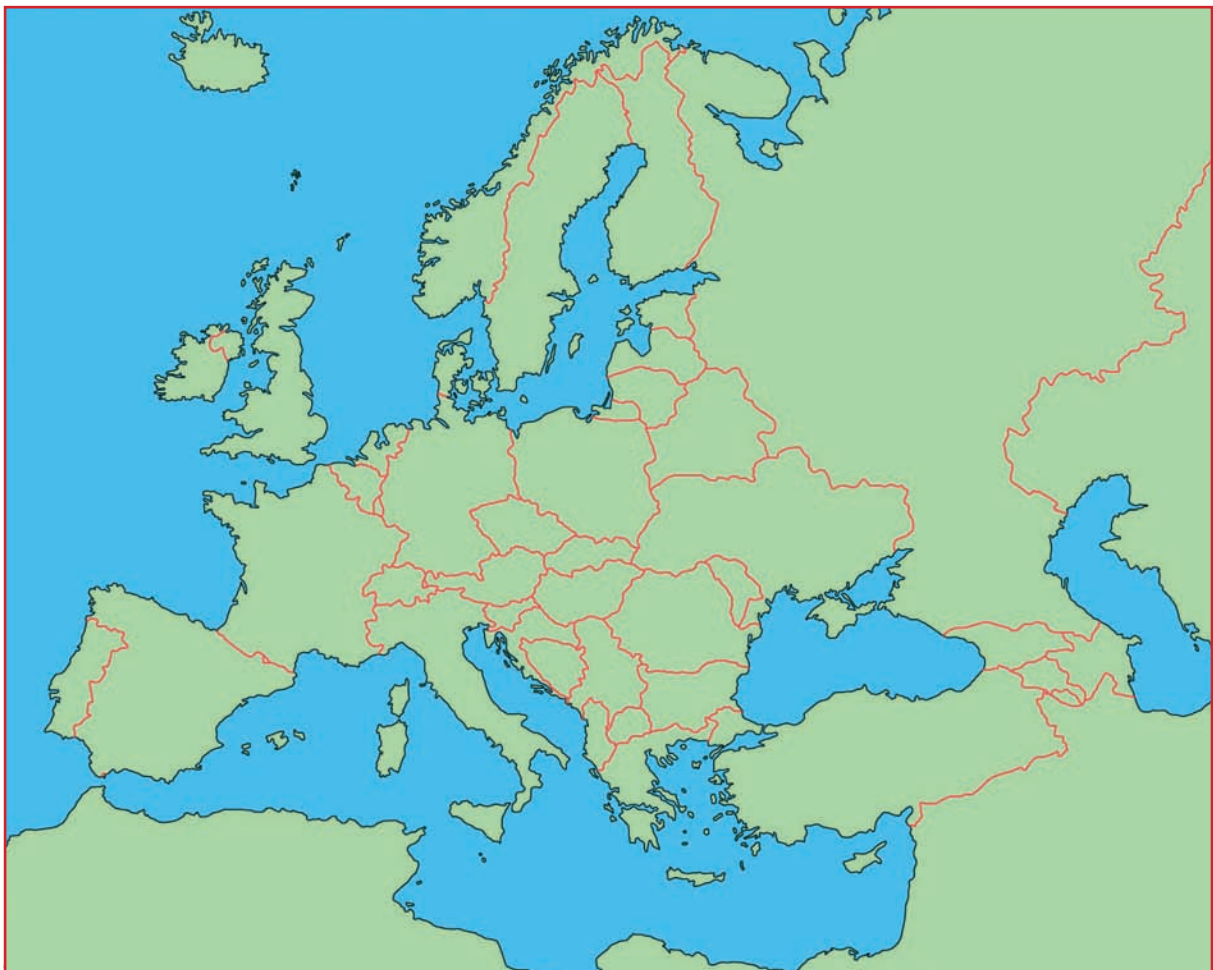
A legjelentősebb keleti regionális kapcsolatrendszer a szlovák–ukrán–román–magyar határvidék, a Záhony–Csap–Ágcsernyő csomópont. Ez a térség a Kárpátok Eurorégió papíron már létező területe, várhatóan nagy jövőjű együttműködési térré válik. Kelet másik nemzetközi regionális kapcsolatrendszere a magyar–román határ mentén, az Alföld térségében formálódik.

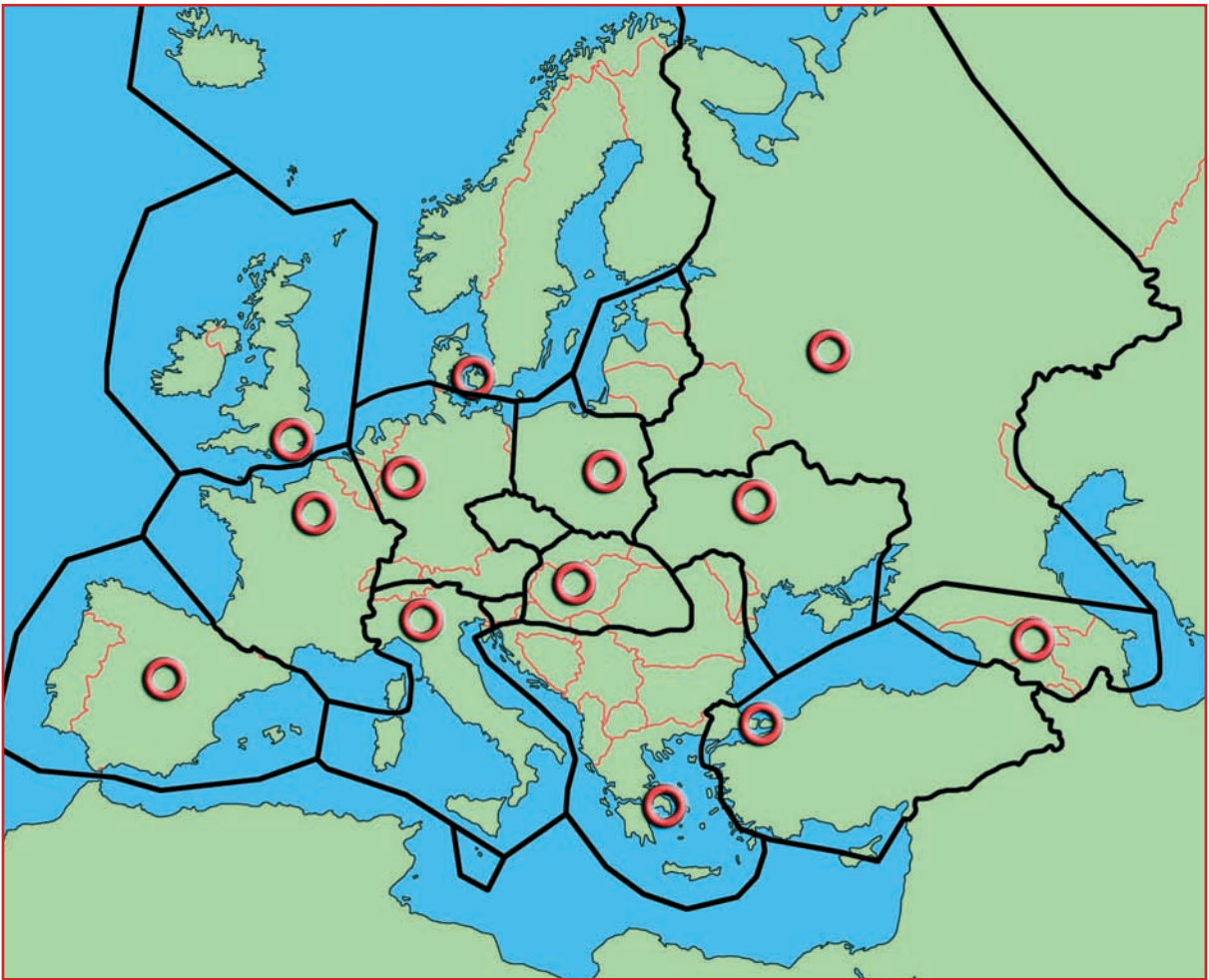
A déli irány első nemzetközi regionális kapcsolatrendszere azonos az előbbivel, míg a második a magyar–román–szerb, a harmadik a magyar–horvát–szerb hármashatár menti területek kooperációját jelenti, igen jelentős balkáni kapcsolatrendszerrel.

Ezen nemzetközi kapcsolatrendszerek regionális léptékű előnyeiken túl igen jótékony szerepet játszhatnak az érintkező kistérségek társadalmi-gazdasági potenciáljának aktivizálásában, az ott élő népesség életkörülményeinek javulásában is.

Az egyes államok egészét átfogó, kontinentális értelemben vett regionális együttműködési rendszerek (CEFTA, visegrádiak) is igen jelentős fejlesztési energiát kölcsönözhetnek a határok menti regionális kooperációknak,

Európa államai

ideértve a Kárpát-medencén belülieket is. Az együttműködési szintek kölcsönösen segítik egymást a kooperáció kiteljesítésében, a minél nagyobb mértékű bizalom megteremtésében.

*A régiók Európája –
szívterületek Európában*

Régiók, államok, országok Európában

Ha az eddig elmondottakat kiterjesztjük kontinensünk egészére, azt az evidenciának tűnő megállapítást tehetjük, hogy Európa – eltekintve az alacsonyabb szintű beosztási lehetőségektől – államokra és országokra is osztható. Ám előbb definiálnunk kell térben az öreg kontinenst. Ez már önmagában sem egyszerű feladat, hiszen politikai (államokra épülő) és természetföldrajzi határai jelentősen eltérnek egymástól. Államterét tekintve az Európai Unió jelen van Afrikában (például Ceuta) és Amerikában (például Francia Guyana) is, de Törökország esetleges csatlakozásával megkérdőjelezhetetlenül ázsiaivá is válik az integráció. A „nemzetek Európája” kifejezés időről időre előkerül az integrációt bemutató anyagokban, ilyenkor azonban valójában az államok Európájáról tudósítanak akarva-akaratlanul – függetlenül attól, hogy valóban nem-

Vatikán:

a pápa világi fennhatósága alatt álló 0,44 km²-es területű, kb. 1000 lakosú egyházi állam Rómában, a katolikus egyház vallási, igazgatási és szervezeti központja.

Ibéria:

félsziget Európa délnyugati részén, Spanyolországgal, Portugáliával, Andorrával és Gibraltárral.

Skandinávia:

a három skandináv királyság – Svédország, Norvégia és Dánia – alkotja.

Kaukázia:

a Kaukázus államai, Kaukázus-ország.

Kaukázus:

a Fekete-tenger és a Kaszpi-tó között húzódó magashegység, etnikailag és nyelvileg igen sokszínű terület.

Kárpátia:

a Kárpát-medence egészére kiterjedő terület a hegykoszorú benyúló részeivel együtt.

Gallia:

az ókori Római Birodalom egyik tartománya, a mai Franciaország, Észak-Olaszország egy része, illetve Belgium területe tartozott hozzá.

Germánia:

a rómaiak idején a Dunától északra és a Rajnától keletre eső területek neve.

Polónia:

Lengyelország latin eredetű neve.

zeti államokról van-e szó. Elég csak a „belga nemzetre” utalnunk, amely államként egy, polgárai azonban több nemzethez kötődnek erős nyelvi, kulturális és egyéb szálakkal. Ekképpen gondolkodva kontinensünkön – a legkisebbeket is számba véve – közel ötven állam lelhető fel, melyek jelentős különbségeket mutatnak minden tekintetben; elég csak a 0,44 négyzetkilométeres **Vatikán**-ra, illetve az Európa határain messze túlnyúló Oroszországra utalnunk.

A „régiónk Európáját” tekintve egészen más felosztási rendszert látunk. Ebben a szisztémában mindössze tizenhét ország körvonalazódik, a megszórt térszerkezet jelentősen átalakul. Az államhatárokat bemutató térképre vázlatosan bejelöltük azokat a várható tereket, amelyeknek az elhatárolása pusztán nagy vonalakban történhet meg. Nem vonhatóak egyértelmű, vonalas határok, hiszen sávszerű, ritkább textúrájú terek választják el az országok központi, sűrűbb szövetű magterületeit.

Láthatjuk tehát, hogy **Ibéria** (mint ország) magában foglalja Spanyolország, Portugália, Gibraltár és Andorra államtereit. Franciaország ezen értelmezés szerint – a magterület mellett – kiterjed Belgium és Svájc területének egy részére is, amelyek az államfelosztást tekintve máshova tartoznak. Németország is túlnyúlik államhatárain, magában foglalja Németalföldet, Svájc egy szeletét, Ausztriát; ilyen módon mint ország nagyobb annál, mint amit államként ismerünk. Itália is túlterjed határain, Svájból kiharap egy szeletet. Ebben a felosztásban Svájc szinte teljesen fel van osztva más országok között: nem létezik sem országgént, sem államként. Ha tovább haladunk, Britannia és **Skandinávia** terei következnek.

Oroszország bizonyos részein viszont az államhatárokhöz hasonló vonalat kell húznunk az ázsiai rész nehezen lehatárolható volta miatt. Ukrajna elhatárolása is csak igen széles, átmeneti sávokkal lehetséges. Nehéz feladatnak tűnik például a Donyec-medencében, egy sűrű textúrájú bányászati-ipari területen a határok korrekt megvonása, ez a kérdés számos vitát indukál. Déli irányba haladva **Kaukázia**, majd Törökország következik, kilépve Ciprus északkeleti körzeteibe is. Európa magterületeinek irányába visszafordulva Balkánia, valamint **Kárpátia** folytatja a sort. Ez utóbbit szándékosan nem történelmi Magyarországak nevezzük ebben az összefüggésben, hiszen valótlant állítanánk, mert mindig volt „társbérlő” ebben a medencében. Lengyelország alig nagyobb kiterjedésű, mint a hasonló nevű állam, a történelem államhatár-változtató eseményei azonban mély nyomokat hagytak térfejlődésén.

A térképet továbbgondolva több kérdés is felmerül. Elsőként a fentiekben használt nevezéktant kellene még tovább finomítani, hiszen nem egy esetben az országokra és az államokra használt név megegyezik, amit sérelmezhetnek azok, akik félreértik ezt a szemléletet, és azt a benyomást keltheti, hogy valakit megkurtítottak vagy éppen eltöröltek. E sérelmeket elkerülendő, ésszerűnek látszik olyan történelmi nevek használata (például **Gallia**, **Germánia**, **Polónia**, **Bohémia** stb.), amelyekről inkább a hagyományokra, a közös múltra, nyelvre, kultúrára asszociálhatunk, nem pedig a közelmúlt hatalmi törekvései által kialakított államokra.

A „régiónk Európája”-ábrát elméleti vázlatként kezelve jól látható, hogy a különböző régiónk Európa területének nagy részén tisztán elkülöníthetők, az ilyen értelemben vett régiókat nem vágják át országhatárok – ellentétben

a mesterséges konstrukciókkal. A „régiók Európájának” felépítésekor tudnunk kell azt, hogy ezek a régiók *ab ovo* internacionálisak a szó politikai földrajzi, államföldrajzi értelmében.

Ha tehát az államból indulunk ki, úgy látjuk, hogy a régiók és az országok sértik határait. Pedig valójában a konfrontáció éppen fordítva következett be, de mivel a hatalmi struktúra az államhatárok által körülhatárolt téregységekre épül, a jellemző megközelítésmód az államot tekinti alapnak. A természetes regionális együttműködés – ami egészséges módon nemzetközi is – azt jelentheti, hogy az organikus gazdasági, térbeli elhelyezkedés nyomán kialakult kooperáció lép működésbe. Ami ugyanakkor az államhatalmat is befolyásolja.

Ha nem is a gyakorlat, de legalább az elmélet szintjén felmerül tehát, hogy alakítsuk át Európát az országok Európájává, ha már egyszer a régiók Európájáról beszélünk. Tudnunk kell ugyanakkor, hogy ezeket a regionális együttműködéseket állami szinten kell koordinálni. A **szuverén** államok gyakran félnek érdekeik csorbulásától, ezért a regionális együttműködésekben inkább a viták helyettesítik a tényleges kooperációt. Kedvező esetben az állam hajlandó részben feladni szuverenitását, hajlandó kompromisszumokra a regionális együttműködés előnyeiért cserébe.

Bohémia:

Csehország latin neve.

Szuverén:

független, önálló.

A határok mint akaratlagos képződmények térstrukturáló szerepe

Európa térképén a két világháború között határok tömegét látjuk, azután még annál is többet. Ezek a határok labilisak, az „erősebb kutya elve” egyszer itt, egyszer ott kedvez. Nem érdemes tehát az államhatárookra építeni olyasmit, amit hosszú távra gondolunk el.

*Politikai-történeti változások
Közép-Európában*

A két világháború közötti állapot

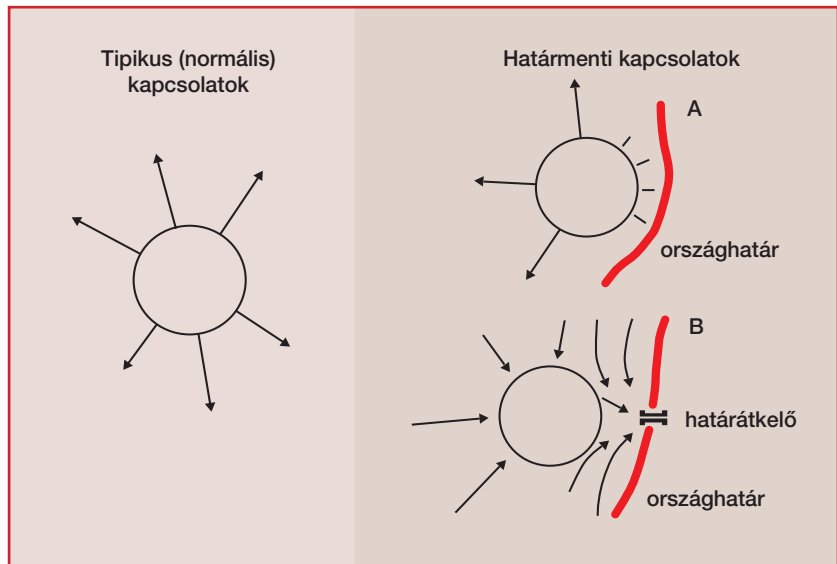

A második világháború utáni állapot

Jelenlegi állapot

A térkapcsolatok formái

A határok általában gátolják a kapcsolatteremtést, így a társadalmi-gazdasági fejlődést is. Egy határmentes területen a kapcsolatok körkörösek. Ahogy korábban utaltunk rá, létezik persze olyan határ is, mely nem csönkolja a kapcsolatokat. Például Bazel (a *Regio Basiliensis*, a klasszikus európai régió) esetében három állam találkozik: Svájc, Németország és Franciaország. Ezeken a határokon nyugodtan át lehet kelni: nem szükséges ugyanabban az országban dolgozni, vásárolni, mint ahol lakik az ember. Ezzel szemben a tipikus kelet-európai határok merevek, olykor fegyveres konfliktusokra adnak alkalmat; az így elválasztott térségek fejlődése csak féloldalas lehet. Energiájuk csak feleakkora, mint ha nem lenne a határ.

A második világháborút lezáró békeszerződések helyreállították a megelőző állapotokat a Kárpát-medencében egy kisebb (a pozsonyi hídfő kiszélesítése) és egy nagyobb (a Kárpátalja Szovjetunióhoz csatolása) kivétellel. A Szovjetunió megjelenése a Kárpát-medencében, valamint egész Kelet-Közép-Európa politikai kényszerpályára terelődése súlyos következményekkel járt a Kárpát-medencei regionális fejlődés szempontjából is.

Kelet-Közép-Európa szovjet fennhatóság alatt működő államai a deklarációk szintjén szívélyes, baráti, sőt testvéri viszonyban voltak egymással, valójában viszont a területi integritás és a belügyekbe való be nem avatkozás elvének túlhangsúlyozásával, az etnikai problémák szőnyeg alá söprésével, a centralizált szervezési-irányítási modell tartós működtetésével olyan helyzet alakult ki, amelyben a határokat szinte fétisként kezelték. A határ két oldalán fekvő, korábban évszázadokig egységesen fejlődő térségek kooperációja csak a fővárosok tudtával és engedélyével volt lehetséges. Az **államszocializmus** idejének tipikus határkapcsolatát szemlélteti a következő ábra.

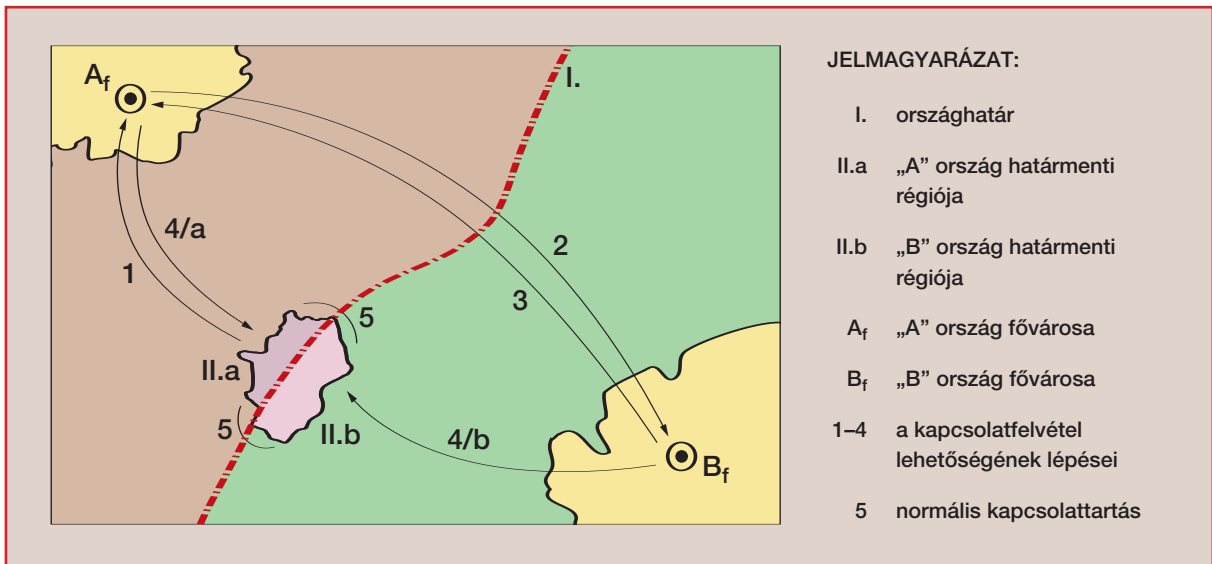
Nézzünk egy példát: a határ mindkét oldalán búzát aratnak. „B” országban már készen vannak, „A” országban még lábon áll a búza. A túloldalon öt kombájn tétlenkedik, de emitt kombájn hiányában tehetetlenek. A józan ész azt diktálná, hogy vigyük át a kombájnokat a túloldalra. A szocializmusban azonban a központból, a fővárosból kellett engedélyt kérni egy ilyen akcióhoz. Tehát még akkor is, ha kivételesen engedélyezték a gépek

Államszocialista időszak:

Magyarországon 1948-tól 1989-ig, a rendszerváltozásig tartó kommunista egypárt-rendszer.

KGST:

Kölcsönös Gazdasági Segítség Tanácsa, a szocialista országok gazdasági együttműködését szabályozta.

kölcsönzését, ehhez feleslegesen bonyolult és költséges folyamat (minimum öt lépés) vezetett – miközben ezeknek az országoknak igen szerények voltak az anyagi lehetőségei.

Az államhatárok mentén az izoláció növekedését okozta az is, hogy a **KGST** szervezetén belül a kisebb tagországok külön-külön lényegesen szorosabb kapcsolatban voltak a Szovjetunióval, mint egymással, így az ágazati kapcsolódások hatásai a területi allokációban nem érvényesülhettek.

A Kárpát-medencében tehát az egyes államok térszerkezete politikai korlátok között fejlődött, a belső kapcsolatrendszer intenzitása és textúrája sokkal nagyobb, illetve sűrűbb lett, mint a határok menti térségeké. Ez egyrészt azzal a következménnyel járt, hogy a politikai határ egyre inkább átvette a regionális határok szerepét, másrészt odavezetett, hogy a politikai határokkal közrezárt tér – az állam – kezdett egységes térszerkezeti rendszerként funkcionálni.

A farizeus ideológiai frázisok és az államhatárok mögé búvó rendszerek társadalmi-gazdasági tevékenységének realitása közötti ellentmondás sokat ártott a Kárpát-medence területén osztozó államok népeinek. Ennek egyik fő oka a nemzetközi regionális együttműködés nyilvánvaló előnyeinek kihasználatlanul hagyása, sőt elutasítása, a másik pedig az etnikai feszültségek fenntartása volt. Valódi segítség helyett a Nyugattól is inkább csak szirénhangokra tellett.

Fából vaskarika: megyékből »régiók«

Magyarország államterületének középszintű beosztása a megyékre épül. A megyék régen is, újabban is viták középpontjában állnak. Védelmeszői azt szokták felhozni, hogy azért ne nyúljunk ezekhez a **közigazgatási** egységekhez, mert Szent István alkotásai. Ami igaz is, csakhogy nem hagyhatjuk figyelmen kívül, hogy Szent István a megyék létrehozásával egy akkori kihívásra adott felemás választ. Éppen a Szent István-i **reálpolitikus** gondolat ellenkezik az az elképzelés, hogy napjainkban is fenntartsuk ezt a rendszert, amikor Európában már régiókban gondolkodnak. A megyék valóban

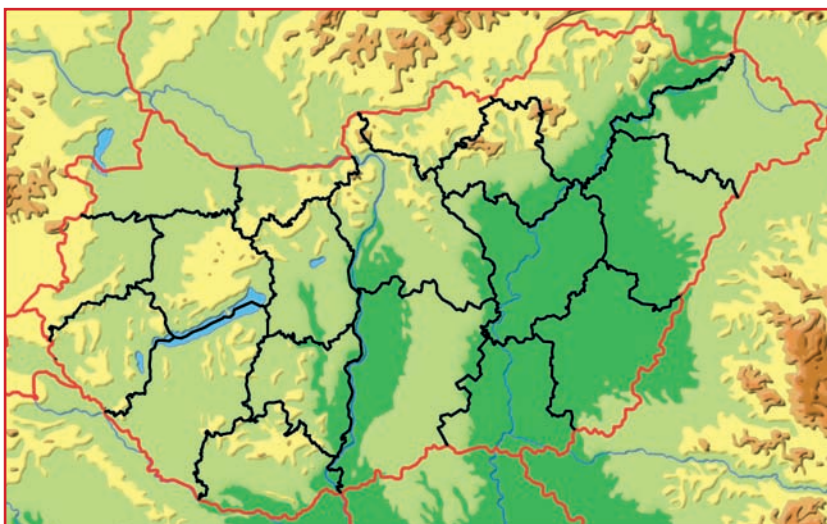
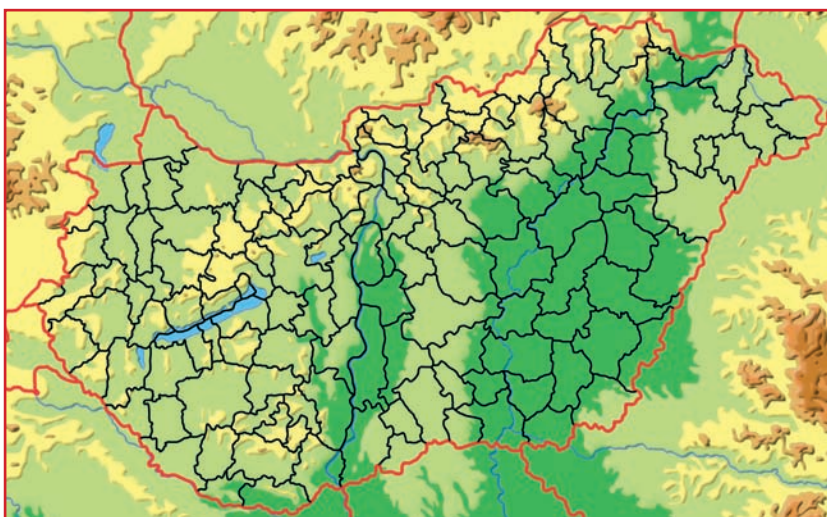
A KGST-országok határ menti régióinak tipikus kapcsolattartási lehetőségei

Közigazgatás:

az állam végrehajtó, szervező és irányító tevékenysége és annak formái az egyes történelmi korszakokban.

Reálpolitikus:

közügyekben a valóság talaján álló, az olcsó népszerűséget elvető, felelősen gondolkodó és döntést hozó.

Magyarország megyéi*Magyarország kistérségei**Magyarország „régioi”*

ezeréves képződmények, és bizonyos tradíció alakult ki körülöttük, de határaik merevek, vonalszerűek és nem képesek betölteni a területfejlesztési kérdések tekintetében a térszerkezet egységeitől elvárt funkciókat. Például,

hogy a határnak rugalmasnak, átjárhatónak kell lennie. Fontos, hogy a határok mentén lehetséges legyen a közös problémákkal küszködő térségek egyesülése, és egységes megítélésük biztosítása.

A közigazgatási hierarchián egy szinttel lejjebb haladva a korábbi áttekintésben a járásokat találtuk – ma Magyarországon a **kistérségek** töltik be ezt a szerepet. A területfejlesztési törvény mostani vitája és korrekciója mintegy 170 kistérséget határol el Magyarországon. Ezek a statisztikai számbavételi egységekre épülnek – bizonyos korrekciókkal. A törvénymódosítás után **kistérségi fejlesztési** és területfejlesztési **tanácsok** jönnek majd létre. Mivel a kistérségek száma kisebb, mint Magyarország városi jogú településeinek száma, több olyan város lesz, amelynek nincs kistérsége. Ezek a városok érthető módon arra törekcsenek, hogy hozzájuk is tartozzon kistérség, csak hogy területfejlesztési szempontból nem lenne szerencsés túlságosan elaprózni az ország térszerkezetét.

Végül tekintsük át Magyarország mostani régióit. Ezek „kvázirégiók” csupán, hiszen megyékből épülnek fel, azokból a megyékből, amelyeknek irracionális és anakronisztikus voltára rámutattunk. Eleve elhibáztak tehát, amit súlyosbít, hogy önkormányzati testülettel a megyék rendelkeznek, a régiók viszont nem. Tipikus fából vaskarika ez a megoldás.

Összegzés

Tegyük fel tehát a kérdést: Kell-e nekünk régió? Végző soron azt kell látnunk, hogy nem rajtunk múlik, hogy van-e régiónk vagy nincs. Régióink vannak, a mi dolgunk „csupán” a felismerésük.

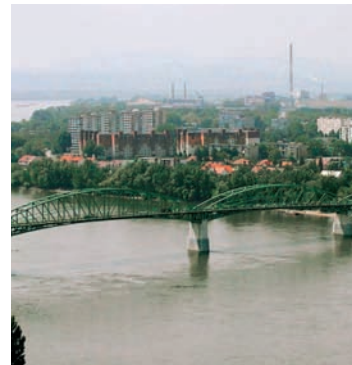
Összefoglalásképpen megállapíthatjuk, hogy ma egyetlen olyan magyar régió sincs, amely szerves kialakulásra támaszkodna. A kvázirégiók mesterséges határookra támaszkodnak, ami csonka, az államhatár által megtört fejlesztéshez vezetett és vezet. Állításunk az, hogy helyre kell hozni a Kárpát-medencében kialakult régiók egységét úgy, hogy az államhatárokat tiszteletben tartva összehangoljuk a fejlesztésüket. Ez az összehangolt fejlesztés a határok következtében eleve nemzetközi megközelítést jelent. Fölül kell emelkedni történelmi sérelmeinken, gyanakvásainkon, és nemzetközi kooperációra támaszkodva kell megszervezni ezeknek a valósan létező régióknak a fejlesztését.

Kistérség:

az 1996. évi XXI. törvény értelmében a legalsó szint, ahol területfejlesztési tevékenység folyik.

Kistérségi fejlesztési tanács:

a tervek szerint működési területe a statisztikai kistérség, érvényesíti a partnerség elvét, tagjai közé tartozik valamennyi, a kistérségben működő önkormányzat, jelentős feladatöröket és jogosítványokat kap.

Mária Valéria híd. Újjáépítve 2001-ben, EU-támogatással

Ajánlott irodalom

- Bartke István*: Néhány gondolat a regionális tudományról. *Comitatus*, 5. évf. (1995) 4. sz. 40–44.
- Beluszky Pál*: Magyarország falutípusainak vizsgálata. Bp.: MTA FKI, 1982.
- Csefkó Ferenc* (szerk.): Tér és közigazgatás. Pécs–Bp.: MTA RKK–Magyar Közigazgatási Intézet, 1994.
- Csefkó Ferenc – Pálné Kovács Ilona* (szerk.): Tények és vélemények a helyi önkormányzatokról. Pécs: MTA RKK, 1993.
- Enyedi György*: Területfejlesztés, regionális átalakulás a poszt-szocialista Magyarországon. *Társadalmi Szemle*, 49. évf. (1994) 8/9. sz. 133–139.
- Enyedi György*: A városnövekedés szakaszai. Bp.: Akadémiai K., 1988.
- Enyedi György*: Regionális folyamatok Magyarországon az átmenet időszakában. Bp.: Hilscher Rezső Szociálpolitikai Egyesület, 1996.
- Enyedi György*: Magyarország regionális fejlődése 2010-ig. *Comitatus*, 6. évf. (1996) 2. sz. 41–45.
- Fodor István*: Környezetvédelem és regionalitás Magyarországon. Bp. – Pécs: Dialóg – Campus, 2001.
- Hajdú Zoltán*: A tartományi közigazgatás kialakításának tér-problémái Magyarországon. *Comitatus*, 7. évf. (1997) 1. sz. 37–41.
- Horváth Gyula*: Európai regionális politika. Bp. – Pécs: Dialóg – Campus, 1998.
- Nemes Nagy József*: Térfelosztási szempontok. *Comitatus*, 3. évf. (1993) 9. sz. 11–15.
- Rechnitzer János*: A regionális folyamatok sajátosságai és jövőbeli fejlődési irányai. *Magyar Tudomány*, 41.=103. köt. (1996) 11. sz. 1347–1360.
- Süli-Zakar István*: Régiók a földrajzi térben. *Comitatus*, 7. évf. (1997) 3/4. sz. 7–16.
- Tóth József*: A településhálózat és a környezet kölcsönhatásának néhány elméleti és gyakorlati kérdése. *Földrajzi Értesítő*, 30. évf. (1981) 2/3. sz. 267–293.
- Tóth József*: A vonzáskörzetek sajátosságai az Alföldön. A vonzáskörzetek gazdasági és közigazgatási kérdései. A Magyar Tudományos Akadémia Regionális Kutatások Központjának Dunántúli Tudományos Intézete. (Közlemények, 32.) 1985. 55–62.
- Tóth József*: Régiók és/vagy megyék? *Tér és Társadalom*, 1. évf. (1987) 2. sz. 77–80.
- Tóth József*: Urbanizáció az Alföldön. (Területi és települési kutatások, 3.) Bp. – Pécs: Akadémiai K. – MTA RKK, 1988.
- Tóth József*: Régiók Magyarországon. In: *Perczel György* (szerk.): Magyarország társadalmi-gazdasági földrajza. Bp.: Eötvös K., 1996. 585–645.
- Tóth József – Wilhelm Zoltán* (szerk.): Konzerváció, modernizáció, regionalitás a Dél-Dunántúlon. Pécs: PTE FI, 2000.